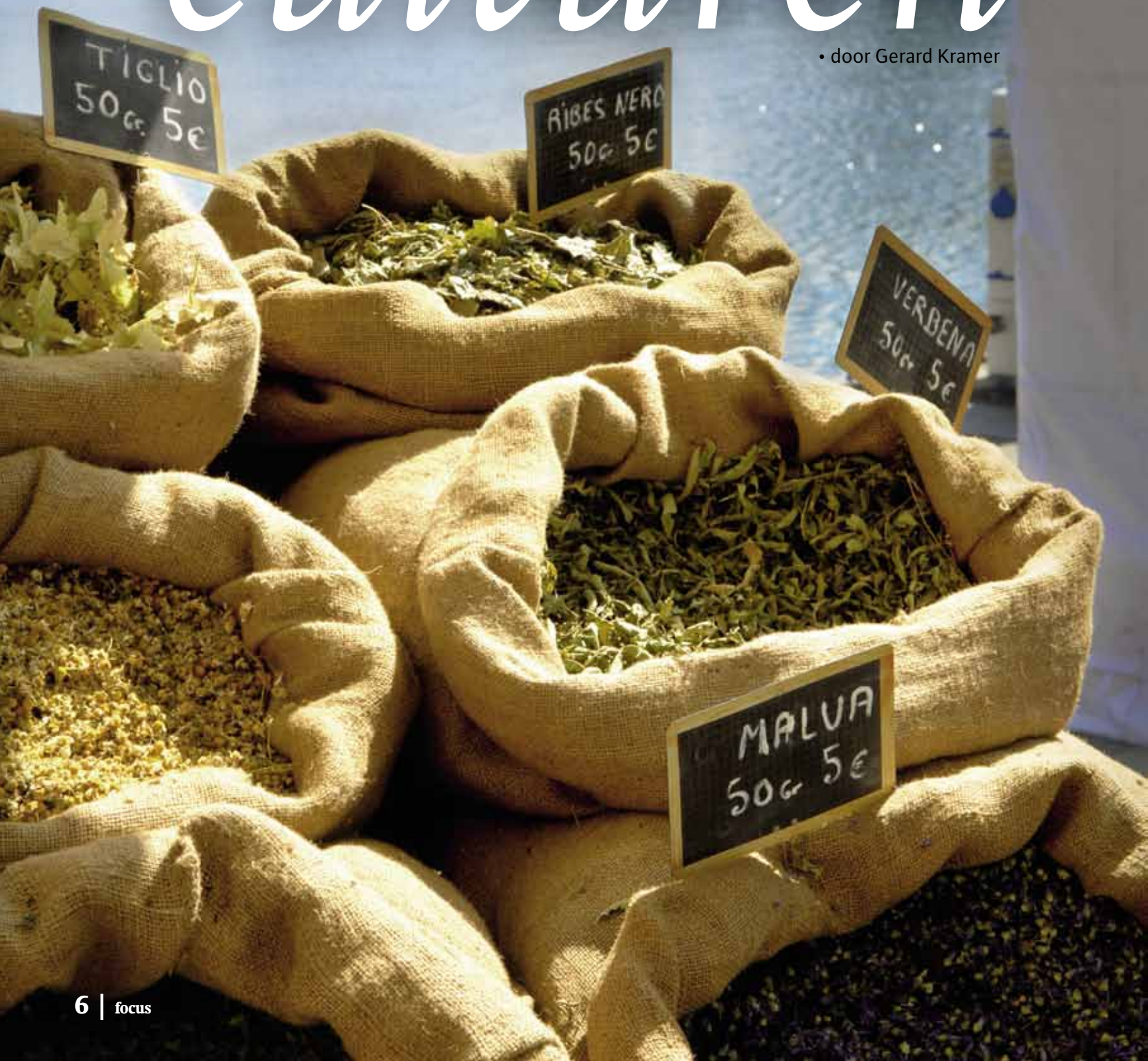


PAULUS EN DE MULTICULTURELE SAMENLEVING (DEEL 1)

BRUISENDE *culturen*

• door Gerard Kramer



STEDEN SPEELDEN EEN BELANGRIJKE ROL IN HET LEVEN VAN PAULUS. DAT IS BEGRIPELIJK, WANT WIE MENSEN VOOR EEN OVERTUIGING WIL WINNEN, ZAL ZICH ALLEREERST RICHTEN OP DE PLAATSEN WAAR VEEL MENSEN WONEN EN WERKEN. STEDEN WAREN IN DE OUDHEID DE BESTUURLIJKE, MILITAIRE EN ECONOMISCHE CENTRA, MAAR ZIJ HADDEN VAAK OOK EEN BELANGRIJKE CULTURELE EN RELIGIEUZE FUNCTIE. HET WAREN BIJ UITSTEK DE PLAATSEN WAAR MEN DE IDENTITEIT VAN EEN VOLK OF STAAT VOELDE TINTELEN EN BRUISEN.

De steden die Paulus bezocht, hadden vaak een nogal diverse bevolkingssamenstelling, en dat hing weer samen met de historische ontwikkelingen die daaraan ten grondslag lagen, want ook Paulus' tijd, de eerste eeuw na Christus, was natuurlijk niet uit de lucht komen vallen. In dat opzicht vormt zijn tijd een afspiegeling van onze huidige samenleving. Welke lessen kunnen wij leren van Paulus en zijn tijdgenoten? Laten we ons eerst verdiepen in de achtergrond van zijn tijd.

DE VOORGESCHIEDENIS VAN HET ROMEINSE RIJK

Paulus leefde en werkte in het Romeinse rijk. Dat rijk was niet ontstaan als de huidige EU, als een soort afgesproken samenwerkingsverband tussen staten. Nee, het Romeinse rijk was stukje bij beetje bij elkaar veroverd, en het werd vervolgens met militaire dwang bij elkaar gehouden. Dit gigantische rijk, dat het hele Middellandse Zeegebied en ook het huidige Turkije omvatte, werd bestuurd vanuit de – naar men dacht – eeuwige stad, Rome, de residentie van de keizer. Het oostelijk deel van het Romeinse rijk was in de eeuwen die daaraan vooraf gingen overheerst door de vorsten van het Grieks-Macedonische rijk, die zichzelf zagen als de opvolgers van Alexander de Grote (356-323

v.C.) en diens visionaire vader Filippus II van Macedonië. Vader en zoon waren zo bezeten geweest van de Griekse cultuur dat zij, hoewel zelf Macedoniërs en geen Grieken, hun veroverde gebieden de Griekse cultuur a.h.w. opdrongen. Met name Alexander de Grote, die een gebied veroverde van Griekenland tot aan de Indus, inclusief Egypte, stichtte overal steden juist met het doel op die manier de door hem zo bewonderde Griekse cultuur te verspreiden. Dat deed hij door zijn nieuw veroverde steden te voorzien van typisch Griekse cultuuruitingen als een stadion en tempels in Griekse stijl, en door in elke stad een Grieks sprekende bestuurlijk-militaire elite achter te laten. Wilde de oorspronkelijke stadsbevolking carrière maken in leger of bestuur, dan moest men Grieks leren spreken. Velen deden dat ook, en merkten dat de kennis van deze taal hun mogelijkheden om te reizen en te handelen enorm vergrootte. Daarnaast bleef men natuurlijk ook de oorspronkelijke talen in die gebieden gewoon spreken. In Lycië bijvoorbeeld vielen de bewoners even uit hun rol toen zij Paulus en Barnabas een invalide man zagen genezen; van schrik spraken zij Lycaonisch, zoals Lukas even fijntjes signaleert, de oorspronkelijke taal van Lycië (Hand.14:11). Toen de Romeinen tussen 150 en 30 v.C. het

door onderlinge strijd verzwakte Grieks-Macedonische rijk deel voor deel veroverden, profiteerden zij van het feit dat vrijwel iedereen in dat gebied Grieks sprak. In dit deel van de wereld, het Oost-Romeinse rijk, bleef het Grieks de voertaal en werd niemand gedwongen Latijn te spreken. Zelfs in Rome sprak elke zichzelf respecterende Romein naast Latijn ook Grieks – logisch, als we bedenken dat vanuit deze stad ook de Grieks sprekende rijkshelft moest worden bestuurd. Daarnaast hebben veel inwoners van het Romeinse rijk de voordelen ervaren van het Romeinse burgerrecht, zoals het recht op een eerlijk proces, op hoger beroep en op bescherming tegen machtsmisbruik van overheidspersonen.

JODEN IN HET ROMEINSE RIJK

In alle steden die we zullen bespreken, woonden omvangrijke groepen Joden. Zij waren immers na de Assyrische wegvoering in 722 v.C. en de Babylonische ballingschap van 605-535 v.C. verstrooid geraakt in het hele gebied dat later in handen van de Romeinen kwam; zie Jak. 1:1 en 1 Pet. 1:1. Velen spraken niet eens Hebreeuws meer, zoals we zien in Nehemia 13:24. Zij spraken de taal van hun geboortestreek (Hand.2:8). Deze Joden hadden zowel onder de Griekse





als de Romeinse overheersing in veel steden bepaalde voorrechten gekregen of afgedwongen, zoals vrijstelling van bepaalde belastingen en van militaire dienst, alsook het recht hun godsdienst vrij in hun eigen synagogen uit te oefenen. Dat hield ook in het houden van de sabbat en het besnijden van de jongetjes, al werd over beide zaken vaak wat lacherig gedaan. Uit tactische overwegingen lieten de overheersers de Joden op deze manier met rust, of liever in hun waarde. Die enkeling, die het onzalige idee kreeg met dit beleid te breken, kreeg te maken met een dermate grote hoeveelheid bestuurlijk ongemak dat hij snel eieren voor zijn geld koos. Deze bevoorrechte positie van de Joden werd vaak met lede ogen en vol afgunst aangezien door de oorspronkelijke heidense bewoners van deze steden, voor wie de verandering van bewind vaak veel ingrijpender gevolgen had dan voor de Joden.

EEN BONTE MENGELING

Uit het voorafgaande blijkt dat de steden interessante, maar complexe gemeenschappen vormden. In de tijd van Paulus zag men in een stad als Tarsus Latijnsprekende overheidsfunctionarissen, soldaten uit Rome en uit alle uithoeken van het Romeinse

rijk en daarnaast Griekssprekende handelaars en wetenschappers (filosofen). Ook hoorde men allerlei mensen zich van lokale talen of dialecten bedienen. Daarnaast waren er steeds de Joden die Grieks, en/of Hebreeuws en/of een lokale taal spraken. Daarbij komt nog een groot aantal godsdienstige overtuigingen en tradities. De heidense bevolking vormde op dat punt een nogal bont geschakeerd gezelschap: een echte multiculturele samenleving. Men was niet kieskeurig als het ging om het overnemen van elkaars goden en rituelen. Ook waren daar intellectuelen die volkomen stukgelopen waren op de inhoudsloosheid die de traditionele Grieks-Romeinse of hun eigen plaatselijke goden te bieden hadden. Zij stortten zich gretig op oosterse godsdiensten en op nieuwe wijsgerige stromingen. Ook deze geestelijke leegte en zoektocht naar exotische religie tekent zich in onze dagen duidelijk af. Steeds zag men echter de Joden als een constante, stabiele factor, maar ook als de grote spelbrekers: de Joden weigerden de God van Israël gelijk te stellen aan welke heidense godheid ook, en daarnaast vertikten zij het aan welk heidens ritueel dan ook deel te nemen; vgl. Ester 3:8. Zij werden daardoor gewantrouwd als een intolerant en eigenwijs volk, dat men maar het beste kon mijden. De volgende keer zullen we zien hoe Paulus zich heeft bewogen in de stedelijke samenleving van zijn tijd.

Over het houden van de sabbat en het besnijden van jongetjes werd vaak wat lacherig gedaan.